פון דער ביכער־וועלט

י. באַשעווים

זאַמעלביכער, נומער 4.

רעדאַקטירט פון י. אַפּאַטאַשו און ה. לייוויק

ניו יאָרק, יוני, 1939. 382 זייטען.

דאָס בוך הויבט זיך אָן מיט אַ פּאָעמע פון אריה שמרי — לייזער ציפּרעס. אריה שמרי וואוינט אין עין־שמר, ארץ־ישראל, און, אויף ווי ווייט מען קאָן זיך אָריענטירען, באַזינגט די פּאָעמע דעם חלוץ, דעם אידישען פּיאָנער אין פּאַלעסטינע. עס איז אמת, אַז שמרי רעדט אין זיין פּאָעמע וועגען ל"ו צדיקים; וועגען אַ צדיק, וואָס האָט דעזערטירט פון די ל"ו און איבערגעלאָזט ל"ה; וועגען עפּעס סודות'דיגע „הונדערט גוטע ברידער פון מידע טעג", „אַלע — גערעכט און אַלע צדיקים". אָבער דער לייענער דאַרף נישט נעמען שמרי'ס פּערזען וואָרטליך. אריה שמרי געהערט צו יענעם סאָרט דיכטער, פאַר וועלכע עס איז אַ באַזונדערער פאַרגעניגען צו פאַרשטעלען דעם מיין פון זייערע ווערטער, איינצוהילען איהם אין כלומרשטע סודות, צו פאַרוואַנדלען זייערע שאַפונגען אין רעטענישען, רעבוסן, אַז נאָר געניטע און געדולדיגע זאָלען קאָנען אויסגעפינען, וואָס עס באַהאַלט זיך הינטער זיי. אָט זיינען ביישפּילען:

> לעמאָנען האָבען זיך אין מערב איינגעשטאָכען,
> געבוינגען האָבען זיך ציפּרעסען.
> אויף וועגען האָט די נאַכט געשריבען תיו!
> מאַמע! ס'איז נישטאָ וואָס צו עסען.
> תהלים זינגט נישט מעהר ביי למד וואוו...

דער שניי איז ביי אריה שמרי נִיט ווייס, נאָר רויט. „רויטע שריט אויפ'ן שניי" „דער שניי רינט נאָך רויט פון די פּיס", „טוי איז אויך געראָנען רויט פון די ביימער". „די וועלט אין וויי" „צייטיגט רויט". דאַגעגען גרוויין, איז ביי א. שמרי'ן — ווייס, און בלוט — גרין...

> ער געהט. — — —
> מיט אַ ו ו י י ס גרוויין,
> שמעקט ער פּיס אין הייסען ליים.

> ס'זיינען טעג דאָ
> ווען ג ר י ן בלוט,
> שטראָמט אין געביין.
> אונטער דער רוט
> רינט דער שוויים ווי וויין.
> מאָרגען טויאינט רוף,
> און ס'זינגט דער גוף
> צווישען גרין און בלאָ:
> — לכו נרננה — —

ווען א. שמרי וויל זאָגען, אַז זיין העלד, דער למד וואָווניק, לייענט לייוויק'ן, זאָגט ער:

> פון איבער זומפּ און ים —
> נתן ניומאַנ'ס קול — —
> אַ שטילער, נאָענטער קול —
> פון דענווער מאַן, —
> וויטיג שאַרכען
> אין גאולה־שפּאַן.

בלויז די יעניגע, וואָס ווייסען, אַז ה. לייוויק האָט אָנגעשריבען אַ פּאָעמע וועגען אַ שווינדזוכטיגען, נתן ניומאַן, וואָס שטאַרבט אין דענווער־סאַניטאַריום, וועט פאַרשטעהן וואָס דער מאָדערנער בעל־פּיוט מיינט דאָ צו זאָגען. ווען א. שמרי וויל זאָגען, אַז דער העלד האָט געלייענט ברענער'ן, טוט ער אַ זאָג:

> און יוסף חיים — דאָס ברענענדיגע האַרץ —
> מיט נאָדלען
> אמת
> גורל
> וויי
> פּיין
> שטעכט אין זיין וואונדיג פלייש אַריין.

אריה שמרי איז אומפאַרשטענדליך, אָבער נישט טיף. ער שרעקט, אָבער עס שרעקט נישט, ווי טאָלסטאָי האָט זיך אויסגעדריקט. ער נוצט הויכע ווערטער: משיח, עקידה, בשורה, בת־קול, למד־וואָוו, למד־הא, גאולה־שפּאָן, „רויך געהט צום כסא־הכבוד", „יעדע ראָד איז גאָט", „למד וואָוו סטאַדעס זיינען געגאַנגען צום טורעם", „אַ טורעם אַ ריז, תכלת די פּיס, זשאַווער דער קאָפּ", א. א. וו. אָבער דאָס איינציגע געפיהל, וואָס בלייבט איבער נאָכ'ן לייענען די לאַנגע פּאָעמע פון קנאַפּע פערציג זייטען — — איז לאַנגווייל, מורא'דיגער לאַנגווייל.

**
*

קאַדיע מאָלאָדאָווסקי האָט אַ פראַגמענט פון אַ פּאָעמע — „זעליג דער איינבינדער". עס האַנדעלט זיך וועגען אַן איינבינדער, וואָס האָט באַקומען צום איינבינדען דאַרווינ'ס אַ בוך, אָדער עטליכע ביכער. זעליג איז, אַפנים, אַ איד אַ משכיל, אַן אפּיקורס, ווייל ער איז זעהר צופרידען פון דער אידעע, אַז מענשען שטאַמען פון מאַלפּעס. איבערהויפּט איז ער צופרידען, וואָס בענדעטל תקיף, דער פּרנס פון שטאָט, שטאַמט אויך פון אַ מאַלפּע... פּאָעמעס פון אָט דעם סאָרט דאַרפען ווערען געשריבען לייכט, הומאָריסטיש און איבערהויפּט — ק ו ר ץ. אָבער לייַדער האַלט זיך נישט קאַדיע מאָלאָדאָווסקי ביי אָט־דעם כלל. די פּאָעמע איז באַריידעווזדיג און דאָס ביסעל הומאָר ווערט פאַרלוירען. „זעליג דער איינבינדער" איז, ווי עס ווערט געזאָגט אין אָנהויב פון דער פּאָעמע, אַ פראַגמענט פון אַ גרעסערער פּאָעמע, וואָס טראָגט דעם נאָמען שיינדל קאַנאַריי.

**
*

מעינקע קאַץ האָט אַ פּאָעמע „מיכאַלישעק אין אַמעריקע". קאַץ באַשרייבט דעם גורל פון אַ אידיש־ליטווישער פאַמיליע, וואָס האָט נאָכ'ן קריג אַריבערגעוואַנדערט קיין אַמעריקע. דער טאַטע, הירש־דוד, איז געוואָרען אַן אַרבייטער אין אַ גרויסער זייד־פאַבריק. די מאַמע פיהרט דאָס באַלעבאַטישקייט. יעסקע און בלומקע, דער זוהן און די טאָכטער, אַרבייטען און קומען אַהיים אין אָווענט אויף סאָפּער. בלויז איין זוהן, מענטקע, איז איינזאַם. ער איז אַ דיכטער און וואוינט ערגעץ אין אַ „שטיל צימערל — אין רעדעוודיגען ניו־יאָרק, און ס'רייזט זיין פּען — דורך אמת'ע און דורך אויסגעקלערטע וועלטען". דאָס שטיבעל איז קליין, אָרעם, קאַלט, אָבער צום דיכטער קומט אַ מיידעל כאַסקע, וואָס פאַרזיסט אַביסעל זיין לעבען. איז אָבער כאַסקע זעהר אַ טרויעריגע. זי האָט דורכגעלעבט די פּאָגראָמען אין אוקראַינע און האָט פאַרלוירען שוועסטערלעך און ברידערלעך. די פּאָעמע ענדיגט זיך מיט דעם דיכטער'ס וויזיע, אַז נייע דורות וועלען קומען, וואָס וועלען טרייסטען כאַסקע'ן און היילען איהרע וואונדען.

די פּאָעמע פאַרמאָגט שטעלען, וואָס זיינען זעהר פּלאַסטיש, ווי די שילדערונגען פון דער זייד־פאַבריק, וואו דער טאַטע, הירש־דוד, אַרבייט. אָבער דאָס רוב פערזען זיינען איבערגעלאָדען מיט ווילדע, צוגעטראַכטע מעטאַפאָרעס, צעהן־גאָרנדיגע מליצות און גלאַט שרייענדיגע אויסדרוקען, וואָס פאַרוואַנדלען די פּאָעמע אין איין געשריי, אין איין פאַרטויבענדיגען טומעל. מיר האָבען דאָ אַזעלכע אויסדרוקען, ווי: „פון שווערדען אַ וואַקכאַנאַליע־חופּה", „אַ גזלנים־נאַכט מיט אָפענע וואונדען", „זיבען צומעסערטע יאָרען", „אַ האַנטוך מיט פיר

וואָרגענע יאָרען" און נאָך אַזעלכע „פּערל". ווען כאַסקע
ט אַריין אין דיכטער'ס שטיבעל, פרעהט זיך דערפון נישט
דער דיכטער, נאָר אויך דאָס געהילץ. די טוכלע ברעטער
דיל ווערען פרישע צווייגען. די זון הויבט אָן שיינען אין
בער נאַכט. מעילקע קאַץ האָט ליב גוזמאות. ער באַמיהט
אַלע מאָל צו נעמען דעם העכסטען טאָן. ער וויל נעמען דעם
ער מיט שטורם. אויב אין לעבען האָט היסטעריע נאָך ווען
איז איהר באַרעכטיגונג, זין — איז ליטעראַרישע, פּאַפּי־
ע היסטעריע אַלע מאָל נוצלאָז. מיט גזלנים־נעכט און
קכאַנאַליע־חופּהס קאָן מען די ליטעראַטור נישט באַצווינ־
. ווערטער, ווי באַנקנאָטען, מוזען האָבען דעקונג.

***

אין דער דערצעהלונג „**יעקב און רחל**" שילדערט מ. בורשטין
טראַגישע ליבע צווישען אַ גביר'יש מיידעל און אַן אָרימען
־זמר'ס אַ זוהן, אַ וואונדער־קינד, וואָס הויבט אָן פריה
יסווייזען טאַלאַנט צו מוזיק. רחל'ס עלטערן ערלויבען איהר
ט זיך צו זעהן מיט דעם כלי־זמר און מאַכען זי מיט געוואַלד
ונה מיט אַ נגידיש זוהנדעל. יעקב פאָהרט אַוועק
די גרויסע שטעט און ווערט דאָרטען אַ באַרימטער מוזי־
. יעקב קומט צוריק ווען רחל'ע איז שוין שוואַנגער. די
ועזענע געליבטע טרעפען זיך. יעקב איז נאָך איצט אויך
יט צו נעמען רחל'ען מיט זיך, אָבער רחל'ע זאָגט זיך אָפּ
איהם צו אַנטלויפען. דער סוף איז אַ טראַגישער. רחל'ע
ט שווער צו קינד און שטאַרבט ביים האָבען. יעקב ווערט
־טרונקען, ווען ער קומט אין רחל'עס גאָרטען אום צום לעצ־
מאָל צו שפּילען אין דער אַלטאַנע, וואו ער פלעגט זיך מיט
ר באַגעגענען. אין גאָרטען איז פאַראַן אַ סטאַוו און אויפ'ן
אַוו איז פאַראַנען אַ שוואַנען־אינזעל, וואו רחל'ע פלעגט
אָל מיט איהם פאַרברענגען. אָט ווי מ. בורשטין שילדערט
לאַגע:

„ער פאַרקערעוועט אַן אַ זייט ווי צו דעם שוואַנען־אינזעל, שטעלט
ע טריט אין דער צעיוירענער ערד. דער טוי נעצט אַדורך זיינע פיס.
איז שוין דער לאַנגער פלאַטשיגער שטיין, אויף וועלכען ער פלעגט
ן מיט רחל'ען. ווי קאָן דאָס זיין, אַז אַזאַ ריזיגער שטיין איז אַראָפּ־
אַלען פון אַ שטערען? אָבער וואו איז דאָס בריקעל, וואָס פיהרט צום
ועל? דאָס בריקעל איז נישטאָ... צו וואָס דאַרף ער עס האָבען? ער
אַליין זיך מאַכען אַ בריק... די פידעל וועט פאַר איהם אויסלייגען אַ
... זי באַקלאָגט זיך, די פידעל, זוכט עפּעס און קאָן נישט געפינען.
ע, רחל'ע, קלאָגען די סטרונעס, וואו ביזטו, רחל'ע, די וועלט האָט
סבאַהאַלטען רחל'ען און וויל זי נישט צוריק אַרויסגעבען. ער וועט זי
ק געפינען... באַלד וועט ער צו איהר קומען..."

די געשיכטע איז נישט נאָר סענטימענטאַל, נאָר, לייי־
, אויך היבש צוגעטראַכט. אָרימע כלי־זמר, וואָס פאַרלי־
זיך אין רייכע מיידלעך, שפּילען אוים זייער בענקשאַפט
פידעלעך און ווערען דערנאָך באַרימטע מוזיקער, האָבען
מאָל נישט געפונען זייער תיקון אין דער ליטעראַטור. זיי
ען אַלע מאָל אַרויס צוקראַכענע, אָהן־פּנים'דיג און באַנאַל.
בורשטין האָט גאָרנישט געטאָן דערצו, אַז זיין כלי־זמר זאָל
בען אַ בעסער מזל. ס'דוכט זיך, אַז מ'האָט שוין געזעהן די
צע געשיכטע ערגעץ אין אַ אָפּערעטע, אין אַ פילם, אין
ישען טעאַטער, און אַז מ'האָט זי שוין אַמאָל געליענט, ווען
איז געווען יונג, און איבער איהר פאַרגאַסען טייכען טרע־
... אום גאָטעס ווילען, זאָלען די אָרימע כלי־זמר איינמאָל
אַלעמאָל אויפהערען זיך צו ליבען אין רייכע מיידלעך!...
גוטס וועט דערפון שוין נישט אַרויסקומען...

***

דער דיכטער י. י. שוואַרץ האָט אין דעם בוך אַן איבערזע־
פון י. ל. גאָרדאָנ'ס פּאָעמע „בין שני־אריות" און פון שאול
ערניכאָווסקי'ס אידיליע—„חתונת־עלקה". י. י. שוואַרץ האָט
שוין געקויפט אַ נאָמען מיט זיינע איבערזעצונגען פון ביאַ־
ליק'ן און אַנדערע העברעאישע דיכטער. י. י. שוואַרץ באַזיצט
דעם זעלטענעם טאַלאַנט צו זיין טריי דעם אָריגינאַל און אין
דער זעלבער צייט — צו זיין טריי דער אידישער שפּראַך, דעם
אידישען סטיל. אַזעלכע צוויי מעלות מיט אַמאָל באַזיצט זעל־
טען אַן איבערזעצער.

***

א. לעיעלעס האָט עטליכע אינטערעסאַנטע לידער אין דער
פּאָעמע „פּאַביום לינד'ס נעכט". זעהר פּלאַסטיש איז דאָס ליד
„ביים האָדסאָן". אַן אָריענטאַלישער חן ליגט אויסגעגאָסען
אויף דעם ליד „אַ פּערסישער טעפּיך". אין דעם ליד „צו אַ
ציפער" באַזינגט דער דיכטער אין אַ פאַרשטעלטער און געליי־
טערטער פאָרם זיין אַלט ווערען פופציג יאָהר און ענדיגט:

איך באַיאַ דיך באַשיידיגע צאָל, כ'טוליע דיך רייף.
און אויב ווערסט באַשערען — אונזער טריט איז אַלץ אַרויף.

ישראל עמיאָט, אַ יונגער דיכטער פון פּוילען, איז באַטיי־
ליגט מיט אַ פּאָעמע „**צוריקוועגס**". דאָס לעצטע ליד, „אַ תפילה",
באַווייזט, אַז עמיאָט איז פעהיג נישט בלויז צו פלוידערען און
צו שיטען מיט באַנאַליטעטען, נאָר אויך צו זאָגען עפּעס, וואָס
איז דורכגעלעבט און דורכגעטראַכט.

י. פּאַפּיערניקאָוו איז באַטייליגט מיט לידער, וואָס טראָגען
צוזאַמען דעם טיטעל — „לידער פון דער היים". פּאַפּיערניקאָוו
דערצעהלט אין זיי וועגען זיין אָרימער היים אין פּוילען, דער
פאַרצווייפלונג פון די עלטערן, וואָס האָבען נישט געקאָנט אויס־
האַלטען די קינדער, און דער פאַרפרעמדקייט, וואָס האָט גע־
הערשט צווישען דער משפּחה. דאָס זיינען לידער אויפריכטיגע,
אינטימע, גרויע. זייער ווערט ליגט — נישט אין דער פאָרם,
וואָס איז פּרימיטיוו און אָרעם, נאָר אין דער שטימונג, וואָס
וואַקסט ביסלעכווייז פון זיי אַרויס.

דער טאַטע, די מאַמע, איין שוועסטער, פינף ברידער;
ס'איז מיטאָג, אַכט טעלער, אַכט לעפעל, ווי רידער;
אַכט קעפּ, ווי די אַנקערס, ביי יעדען געבויגן,
פאַרזונקען אין זיך מיט פאַרנעפּלטע אויגן.

מ'זיצט אַרום טיש, ווי ס'וואָלט קיינער געזעסן,
מ'עסט, ווי ס'וואָלט יעדער אַליין זיך געגעסן;
אַליין זיך דאָס האַרץ מיט'ן מעסער געשניטן...

אין דעם ליד „דעם טאַטענ'ס שלאָף" דערצעהלט דער
דיכטער:

שלאָפט דער טאַטע נישט רוהיג אַדורך זיינע נעכט,
עס וועקט אים כסדר פון שלאָף דאָס געשריי פון דער נויט,
און כ'הער ווי ער זאָגט צו דער מאַמען: ס'איז שלעכט!
און ווינשט זיך איידער אַ לעבן אַזאַ־אַ — דעם טויט.

און ס'טרייסט אים די מאַמע: ס'וועט בעסער זיין, שלאָף, ס'איז שפּעט
און ווידער פאַרזינקט אַלץ אין פינסטערער טיף,
ווי יעדער פון אונז וואָלט זיך אָנגעכאַפּט אין שלאָף אָן אַ ברעט,
מיט מורא, אַז אונטערגעהן זאָל נישט די שטוב, ווי אַ שיף...

מלך ראַוויטש האָט אין דעם בוך אַ פּאָעמע „פּראָסטע
ווערטער מיט גאָט אין ניו יאָרק וועגען לעבען, טויט און אידיש־
קייט". ער זאָגט צו גאָט:

דערלאַנג אַ האַנט, מיינע איז אויסגעשטרעקט,
איך טו עס אָפען, איך מאַך נישט קיין סוד,
לאָמיר זיך איבעדבעטן אַלטער אידישער גאָט...

מלך ראַוויטש, דער געוועזענער בונטאַר און גאָט־לעסטע־
רער, קומט נישט צו גאָט ווי אַ בעל־תשובה, וואָס איז גרייט
זיך צו לאָזען שמייסען און שפּייען אין פּנים פאַר זיינע זינד.
ער וויל, אמת, מאַכען שלום מיט גאָט, אָבער ער פאַרלאַנגט אַן
„ערענהאַפטען" שלום, און ער ערלויבט זיך אַפילו צו שטעלען
באַדינגונגען.

נישט אין טלית און תפילין קום איך צוריק,
אין אינהאַלט קום איך און נישט אין פאָרם,

איך קום ווי אַ מענטש — נעם מיך אויף ווי אַ מענטש,
און נישט ווי אַ וואָרעם.

און צייט איז שוין, ס'איז הויכע צייט
איבערצושרייבען דיין אַלט געזעץ,
דו ביזט דאָך דער פלאַס, וואָס געצן פאַרברענט
און נישט קיין האַלצערנער געץ.

דיין פנים בייט זיך ווי דאָס הייליגע פנים פון אַ מענטש,
האָסט פאַרבאָטען עס דערפאַר צו קריצען אין שטיין,
און אַזוי ווי עס בייט זיך אייביג דיין פנים,
דאַרף אַזוי דיין וואָרט אויך זיין.

אַט ווען איך וואָלט אַ נביא אין דיין פאָלק,
אָדער וואָלט כאָטש אַ תלמיד־חכם זיין,
וואָלט איך ווי משה אויף דעם באַרג אַמאָל,
געקומען צו דיר אין הימעל אַריין.

און וואָלט דיר צוריקגעבראַכט דיינע לוחות,
מיט אַ האַמער און מיט אַ דלאָט,
און וואָלט דיר געזאָגט, אַז זיי זיינען שוין אַלט,
און מען דאַרף זיי איבערקריצען — דיינע געבאָט.

איבערהאַקען אַזוי, אַז זיי זאָלען זיין,
מיין גרויסער, קלוגער גאָסט,
פאַר נייע פיר טויזענט יאָר — און אפשר
אויף אייביג שוין צונעפאַסט...

מלך ראַוויטש'עס פּאָעמע פאַרמאָגט נישט נאָר אַן אייגענאַרטיגען הומאָר, נאָר אויך — ערנסט. ראַוויטש האָט געלעסטערט דעם גאָט פון די טעאָלאָגען, אָבער ער קומט צוריק צו אַ גאָט פון הומאַניזם. מיט אַזאַ גאָט האָט מען פולשטענדיג רעכט זיך אויסצו'טענה'ן מיט „פּראָסטע ווערטער“ און צו פאַרלאַנגען פון איהם רעפאָרמען. עס איז דער פאַרנונפטיגער גוטער גאָט, וועלכען טאָלסטאָי האָט געפּרואווט צו באַשאַפען און וועמענ'ס עקזיסטענץ קאַנט האָט אָנגענומען ווי — אַ אידעע פון ריינעם פאַרנונפט.

***

אין דער דערצעהלונג „יום־הדין“ באַשרייבט י. אָפּאַטאָשו אַ וואַרשעווער איד, אַ מיליטערישען „פּאָדריאַטשיק“, אַן אייגענטימער פון אַ הויז, ר' שמחה פּיזשיץ. עס איז ערב יום־כיפור, אַכט אַזייגער אינדערפרי. ר' שמחה פּיזשיץ קערט זיך אום פון גורער שטיבעל, וואו ער דאַווענט, טוט אויס דעם צילינדער און גרייט זיך צו עסען די ערב יום־כיפור'דיגע סעודה. פּלוצלינג קלינגט דער טעלעפאָן פון גענעראַל־שטאַב. מ'וויל איבערגעבען איהם, פּיזשיצ'ן, דעם גאַנצען האָלץ־פּאָדריאַד. פּיזשיץ האָט נישט קיין חשק צו געהן ערב יום־כיפור אין גענעראַל־שטאַב. ער קאָן אויך נישט רעדען קיין רוסיש, אָבער ער מוז געהן און ער נעמט מיט מיט זיך פאַר אַ דאָלמעטשער דעם אינגסטען זוהן, דוד, אַ שטיק אידישיסט, אַ שטיק סאָציאַליסט, וואָס האָט זיך אַפּגעוואָלגערט יאָהרען אין רוים, אין פּאַריז, און צוריקגעקומען אַ סקולפּטאָר. דוד איז פאַרנומען מיט דער אַרבייט. ער קלעפּט אַ פיגור, וואָס דאַרף מיט זיך פאָרשטעלען דעם מאָדערנעם איד. אָבער ער געהט, פונדעסטוועגען, מיט'ן פאָטער. אין גענעראַל־שטאַב ווערען פאָטער און זוהן שלעכט באַהאַנדעלט. דוד קערט זיך אום אין אַ שלעכטער שטימונג, באַליידיגט פון דעם פאָטער'ס הכנעה'דיגקייט. אויפ'ן וועג טרעט ער אַפּ אין סאָבאָר, אין דער באַרימטער פּראַוואָסלאַווער קירך, און אַ פּאָפּ רעדט איהם צו צו שמד. ער קומט אַהיים ווען עס איז שוין פאַרנאַכט און נעמט ענדערען די פיגור פון דעם מאָדערנעם איד. די פיגור איז געוואָרען קלענער, די קליינע פּלייצע — אויסגעקרימט. מיט אַמאָל נעמט קלאַפּען ר' שמחה פּיזשיץ אין דער טיר און רופט דעם זוהן. „פון שרעק האָט דוד זיך אַראָפּגעלאָזט אויף אַלע פיר. ער איז פאַרקראָכען אונטער'ן בעט און האָט אַליין זיך צולאַכט. ערשט איצט איז ער געווען מיילען ווייט פון סאָבאָר, מיילען ווייט פון'ם פּאָפּ. און דער מאָדערנער איד מיט'ן גלות־שטעקען, מיט דער טאָרבע, האָט זיך גערוקט צו איהם אַ געבויגענער, געשמייכעלט מיט ר' שמחה פּיזשיצ'עס קלוגען שמייכעל...“

י. אָפּאַטאָשו'ן געלינגט איבערצוגעבען די אַלגעמיינע אַטמאָספער, די שטימונג, פון אַן ערב יום־כיפור אין וואַרשע, אין דער אידישער געגענד. אָבער די מענשען, וואָס ער שילדערט, זיינען נישט אויסגעהאַלטען, פול מיט מאָדנע ווידערשפּרוכען. ערשטענס, אַ איד, וואָס דאַווענט אין גורער שטיבעל, טוט נישט אָן צום דאַווענען קיין צילינדער. צווייטענס, טראָגט ער נישט דעם צילינדער ערב יום־כיפור אַכט אַזייגער אינדערפרי. דריטענס, דאַרף אַ רייכער מיליטערישער פּאָדריאַטשיק קאָנען ווי־עס־איז רעדען אַביסעל רוסיש. אָפּאַטאָשו זאָגט וועגען דוד'ן, דעם סקולפּטאָר, אַז ער איז אַ שטיק אידישיסט און אַ שטיק סאָציאַליסט. אָבער עטליכע שורות ווייטער דערצעהלט ער, אַז דוד'ן „איז ענג געוואָרען דעם פאָטער'ס גורער שטיבעל און ער האָט יום־כפור געדאַווענט ביי די בראַצלאַווער חסידים, די יגיעי־כפּים'ניקעס“. אַ סקולפּטאָר וואָס איז אַ אידישיסט און אַ סאָציאַליסט און דאַווענט פאַר אַ צולאָג ביי די בראַצלאַווער חסידים — איז, ווירקליך, זעהר אַ זעלטענע און מערקווירדיגע ערשיינונג. אָבער אָפּאַטאָשו דערצעהלט נישט ווי אַזוי דער סקולפּטאָר האָט צונויפקאָמבינירט אין זיך דעם אידישיזם, סאָציאַליזם און דאָס בראַצלאַווער חסידות. נאָך מעהר וואונדערט זיך דער לייענער ווען אַט דער דאַווענער פון בראַצלאַווער שטיבעל שטעלט זיך אַוועק פאַרנאַכט צו כל־נדרי איבערקלעפּען זיין „מאָדערנעם איד“. עס איז אויך נישט צו פאַרשטעהן ווי אַזוי ער באַווייזט אַזוי גיך צו פאַרוואַנדלען דעם „מאָדערנעם איד“, דעם „גוג ומגוג“, ווי ר' שמחה האָט איהם אָנגערופען, אין אַ געשטאַלט מיט אַ ג ל ו ת ־ ש ט ע ק ע ן און מיט אַ ט אָ ר ב ע. אַזעלכע „אויסבעסערונגען“ דאַרפען דויערען... דער לייענער האָט דעם איינדרוק, אַז נישט נאָר האָט זיך דער סקולפּטאָר ווילד געאיילט, נאָר אויך — אָפּאַטאָשו. עס איז דאָ אין דער ערצעהלונג מאַטעריאַל, עס זיינען פאַראַן קינסטלערישע בילדער, אָבער די כאַראַקטערען זיינען נישט אַרויסגעקומען; דער שטאָף קלעפּט זיך נישט.

אַ דראַמע פון גרויסען פאָרנעם איז „אין קיינעמס לאַנד“ פון אהרן ציטלין. די דראַמע שפּילט זיך אָפּ אין דעם נייטראַלען פּאַס, וואָס האָט אָפּגעטיילט סודעטען־דייטשלאַנד פון טשעכאָ־סלאָוואַקיע איידער היטלער האָט אינגאַנצען פאַרכאַפּט טשעכאָ־סלאָוואַקיע. די ערשטע צוויי בילדער שפּילען זיך אָפּ צווישען די גרעניץ־וואַכען, די דייטשע און טשעכישע. די ווייטערדיגע בילדער ווייזען אַ גרופּע אַרויסגעטריבענע אידען, וואָס וואַלגערען זיך אויפ'ן פּוסטען פעלד אין נייטראַלען פּאַס. אַ יונג אידיש־דייטשיש בחורל, פּריץ, פּלאַנט צו שרייבען אַ בריף צו פּרעזידענט רוזוועלט קיין אַמעריקע, לערענט זיך ענגליש פון אַ ווערטער־בוך און פאַרפיהרט אַ פלירט מיט אַ מיידעל — עדנאַ. מאָריץ קאַן, אַן אויבער־שמש פון דער סינאַגאָגע אין ליטמעריץ, טראָגט זיך אַרום מיט אַן אָפּגעראַטעוועטער ספר־תורה, און האָט אין זיך גענוג קוראַזש צו קיבעצען אַ אידיש־דייטשען אַסימילאַטאָר, הוגאָ גראַטגאַוער, אַ רייכער פאַבריקאַנט פון טירפּיץ, וואָס זאָגט וועגען זיך אַז ער איז „צופעליג אַ איד“. אַ בלינדער שפּילט אויף אַ פידעל און האַלט אין איין פרעגען: וואו איז די וועלט? זי וועט אונז גאַרניט העלפען?... (עס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר ציטלינ'ס וועלט־באַנעמונג, אַז גראָד דער בלינדער זאָל זיין דער גלויבער אין דער עקזיסטענץ פון דער וועלט, אין דער „רעאַליטעט“). אַ ראַבינער און אַ פּאַסטאָר, וואָס שטאַמט פון אידען, לייענען זיך איינער דעם אַנדערען די פּרעדיגטס וואָס זיי האָבען צוגעגרייט אויף שבת און זונטאָג. אַ פרוי געהט שווער צו קינד. אַט־די פרוי, וועלכע האָט נישט

אַקטיווע ראָלע אין דער שפּיל, איז אייגענטליך די
פיגור. זי געבוירט דאָס קינד, די צוקונפט,
ער צייטלין זעהט די טרייסט, די האָפנונג, אָדער, ווי
דאָס אויס פּאָעטיש די אייביגע, די גוטע גייס־
באַווייזען זיך צום האַלב־פאַרפייניגטען פאָטער פון
:

קינד איז ניי, איז אייביג ניי.
קינד בינדט אויף, וואָס פאָטער בינדט.
קינד באַפרייט, ווייל קינד איז פריי.

ראַמע איז, אין אַ געוויסען זין, געבויט לויט דער
לע. דער שטן, דער פירשט פון פינס־
ש, גלויבט אַז עס איז ענדליך געקומען די צייט ווען
ווינען די אייביגע מלחמה וואָס הערשט צווישען איהם
ער זאָגט: „אַלץ איז צו מיין הערשאַפט גרייט. נישט
אַ צייט, נישט געווען אַזאַ דור. די אינסטרומענטען
ר פון ליכט, זיינען אַנדערע ווי פריהער, אַנדערע און
.. ווען איך בין דאָרט אונטען מענש געווען און האָב
גן טאָרקוועמאַדאַ געטראָגען — וואָס האָב איך דען
מיין רשות אַחוץ אַ פּאָר אַלטע קאָמישע טאָרטור־
איצט האָב איך ראַדיאָ און לופט־מאַשין, צייטונג
נע"... דער האַר פון ליכט נעמט אַז די אַרויספּאַ־
היטלער קומט צו דער מאַכט. עס זעהט אויס אַז
האָט דער שטן אַלע שאַנסען צו זיגען. אָבער עס ווייזט
, אַז גאָט האָט איהם נאָר געגעבען רשות צו טרייבען
לישע שטיק אין דער געגענוואַרט. די צוקונפט קאָן
אויך נישט אַוועקשענקען, ווייל — „אין אדם מקנה
בא לעולם", מ'קאָן נישט אַוועקגעבען עפּעס וואָס
ישטאָ, וואָס דאַרף ערשט געשאַפען ווערען. אין דעם
סטענץ פון דער צוקונפט ליגט די אימפּאָטענץ פון
טען וואָס איז, לויט זיין ווערען, געגענוואַרטיג, צייט־
ר פאָטער פון דעם ניי־געבוירענעם קינד זינגט:

מיין זון איז העל,
זיין פּנים שטראַלט,
ס'דערפרייעט די וועלט
זיין שעהן געשטאַלט.
מיין זון איז שטאַרק,
זיין פויסט — געבאַלט,
ער טרייבט די וועלף
צוריק אין וואַלד...

יז זעלטען צו טרעפען אַ ווערק וואו די אידעע זאָל
אַזוי קלאָר און איבערצייגענדיג ווי אין צייטלין'ס
נמס לאַנד". „אין קיינעמס לאַנד" איז נישט קיין
טע דראַמע אין געוועהנליכען זין פון וואָרט. פון
ר אומענדליכער צאָהל געשעהענישען און עפּיזאָדען,
טען געקאָנט אַריינגענומען ווערען אין אַ דראַמע פון
אָרט, האָט צייטלין קודם־כל אויסגעקליבען די יעניגע
אַמבעסטען סימבאָליזירען דעם גייסט פון
דעם אינערליכען זין דערפון וואָס עס טוט זיך אָפּ
דור, די מעטאַפיזיק פון דער געשיכטע. דאָס רעאַ־
יז דאָ אויף אַזויפיל באַרעכטיגט אויף וויפיל עס
סימבאָליסטישען, און ווען עס איז נויטיג איז צייטלין
אויסערליכע לאָגיק פון די פּאַסירונגען אום אַרויס־
זייער טיפערען זין. צייטלין האָט, מיט רעכט, זיך
אויף שעקספּיר'ן, אָבער מען האָט צומאָל דעם איינ־
איז ווי פאַר'כישופ'ט געוואָרען פון זיינע מעטאָדען,
ן פון זיין גאַנצער קינסטלערישער וועלט־באַנעמונג.
ט איינפלוס אין געוועהנליכען זין פון וואָרט. עס איז
נטדעקטע „וואַלפּאַרוואַנדשאַפט". אָבער דאָס אידיש־
ע אין צייטלינ'ען לאָזט זיך נישט לייכט צונויפגיסען
אַריש־אַרכאַאישע עלעמענטען. „דער פירשט פון
פינסטערניש" איז נישט דער שטן, נישט אַ קליפּה, נישט דער
ס"ם. עס איז דאָ אין דעם נאָמען די גויאישע אויפפאַסונג
פון דואַליזם. מאָנסטערס זיינען נישט קיין שדים. אפילו
„דער האַר פון ליכט" איז עפּעס אַ נישט־אידישער באַגריף.
נישט־אידיש איז תוך איז אויך דאָס געפינען די לייזונג פון
אונזערע פּראָבלעמען אין דעם צוקונפטיגען מענש, אין דעם
קינד, אין דעם „ילד יולד לנו", אין וועלכען די געצענדינער
האָבען זיך אַזוי אָנגעכאַפּט. ווי עס זאָל נישט זיין, איז „אין
קיינעמס לאַנד" אַ הויך פּאָעטיש ווערק, און איז, אָהן צווייפעל,
די פערל פון דעם זאַמעלבוך.

אויף אַ קליינעם פאָרמאַט האָט מ. גיציס געפּרואווט
באַהאַנדלען דאָס אידישע פּראָבלעם אין זיין איינאַקטער „בטחון".
דער הויפּט־העלד איז רבי יהודה, אַ הויכע אַסקעטישע געשטאַלט
אין שוואַרצען. דאָס פּנים גלאַט געגאָלט. רבי יהודה
איז פאַרטריבען געוואָרען צוזאַמען מיט נאָך אידען אויף אַ
ווייט אינזעל, אין אַ „וועלט־געטאָ". דער נאָמען פון דעם אינזעל
איז דאָס אינזעל פון בטחון. די אידען לעבען
דאָ ווי הייליגע און וואַרטען, אַז רבי יהודה, זייער פיהרער, זאָל
איינגיכען פאַר זיי אַנטפּלעקען אַ סוד, „דעם סוד". אָבער עס
ווייזט זיך אַרויס, אַז די טומאה פּרואווט אויך דאָ ווייזען
איהרע צייהן און נעגעל. עס באַווייזט זיך אַ פרעמדער,
וואָס פּרעדיגט אַז דער וועג פון דער מענשהייט איז די ציוויליי־
זאַציע („דאָס ראַציאָנאַל־מעכאַנישע"), נישט דער גייסט („דאָס
ראַציאָנאַל־גייסטיגע"). דער פרעמדער איז אַן אָנהענגער פון
בלוט־פאַרגיסונגען, רעוואָלוציע. ער איז, ווי ער זאָגט וועגען
זיך, דער נחש הקדמוני. ער וויל לערנען רבי יהודה'ן דעם סוד
פון בלוט, שלעכטס, קאַמף. רבי יהודה האָט, אַפּנים, זעהר אַ
שוואַכען כאַראַקטער, ווייל ער גיט זיך אונטער שנעל און הויבט־
אָן נאָכרעדען דעם פרעמדען. אָבער זיין ווייב שרה און זיין תלמיד
ישראל לאָזען איהם נישט אַראָפּגעהן פון גלייכען וועג, און —
ווי עס פּאַסט פאַר אַ שוואַכען כאַראַקטער — טוט ער באַלד
ווידער תשובה. דער חסרון פון דער זאַך באַשטעהט דערין
וואָס רבי יהודה, דער פיהרער, איז אַרויסגעקומען ביי גיציס'ן
אַזאַ קליינע פּערזענליכקייט, אַזוי גרינג צום איבעררעדען. דאָך
איז פאַראַן אין דער זאַך שטימונג, אַטמאָספערע.

עס זיינען פאַראַן אין דעם זאַמעל־בוך פיר עסייען: יעקב
גלאַטליב שרייבט וועגען א. לעיעלעס, ה. לייוויק — וועגען מנחם
באָריישאַ, נ. מייזעל — וועגען קאַדיע מאָלאָדאָווסקי, לעאָ
קעניג שרייבט אויף דער טעמע: „דאַרף די אידישע ליטעראַטור
אַ מיסיע?" לעאָ קעניג קומט צום אויספיר, אַז אַנשטאָט צו
זוכען אַ מיסיע, דאַרף די אידישע ליטעראַטור זוכען לייענער.
קיין מיסיע קאָן מען נישט זוכען. זי איז, לויט זיין מיינונג,
אויך נישט נויטיג. קיין שום ליטעראַטור האָט נישט קיין מיסיע.
פאַרוואָס זאָל עפּעס די אידישע זיין אַן אויסנאַם?... דאַגעגען
לייענער האָבען אַנדערע ליטעראַטורען יאָ, און דעריבער דאַרפען
מיר אויך האָבען לייענער. ווי מען זעהט, פאַרמעסט זיך לעאָ
קעניג נישט גרויס. ער וויל אונז זאָגען עטליכע פּראַקטישע
ווערטער און ער זאָגט זיי איינפאַך און אויפריכטיג.

די קריטישע אָפּהאַנדלונגען אין דעם בוך ליידען פון באַ־
ריידעוודיגקייט, נישט־זאַכליכקייט און איבערטרייבונגען. יעקב
גלאַטליב שרייבט וועגען א. לעיעלעס אויף עטליכע־און־דרייסיג
זייטען. גלאַטליב ווייזט אַרויס, אַז ער האָט גענוי דורכשטודירט
דעם שרייבער און זאָגט אַרויס דאָ און דאָרט ריכטיגע געדאַנקען
און מיינונגען. אָבער ווען מען לייענט זיין עסיי קאָן מען האָבען
דעם איינדרוק, אַז לעיעלעס איז געקומען אויף דער וועלט אַ
זשעני. נישטאָ ביי לעיעלעס'ן קיין פעהלערען, קיין שאָטענס,
קיין איינפלוסען, קיין שלעכטע זאַכען. אַלע פּראָבלעמען האָט
לעיעלעס געלייזט אין זיינע לידער; אַלץ וואָס מ'האָט געקאָנט

און געדאַרפט זאָגען האָט לעיעלעס שוין געזאָגט. מען באַקומט נישט קיין אַהנונג פון דער עסיי וויפיל טרעפט ווירקליך אַן לעיעלעס'עס קינסטלעריש פאַרמעגען, וואו עס זיינען זיינע גרעניצען.

ה. לייוויק זאָגט אַרויס די מיינונג אין דעם אָנהויב פון זיין עסיי, אַז מנחם באַריישא איז, לויט זיין גאַנצען וועזען, אַ געהער. און דערנאָך פרואווט ער אין די ווייטערדיגע זייטען באַווייזען מיט ציטאַטען און אַרגומענטען, אַז די טעזע איז אמת: מנחם באַריישא איז אַ געהער. אָבער דער לייענער ווערט דערפון נישט איבערצייגט. מען לייענט איבער די עסיי און מען פרעגט נאָך אַלץ: פאַרוואָס איז עפּעס מנחם אַ געהער? וואוהין געהט ער? און פאַרוואָס זיינען אַנדערע דיכטער נישט קיין געהער? אַ געוועהנליכע אָפּהאַנדלונגען וועגען מנחמ'ען, מיט אַ קורצער ביאָגראַפיע און מיט אַן אַנאַליז וועגען זיינע ווערק, וואָלט געווען פיל אינטערעסאַנטער. יאָ—געהער, נישט—געהער, וואָס מנחם איז, וואָס ער האָט געשאַפען, און וואָס ער שטעלט קינסטלעריש מיט זיך פאָר — קאָן מען זיך פון דער עסיי נישט דערוויסען.

נ. מייזעל דערלאַנגט יאָ אַביסעל אינפאָרמאַציע וועגען קאַדיע מאַלאַדאָווסקי, אָבער עס געלינגט איהם נישט צו געבען קיין כאַראַקטעריזאַציע פון איהר שאַפען. עס איז מערקווירדיג אַז נחמן מייזעל איז געקומען צום זעלבען באַשלוס וועגען קאַדיע מאַלאַדאָווסקי'ן ווי לייוויק — וועגען מנחמ'ען. עס קומט אויס, אַז אויך קאַדיע מאַלאַדאָווסקי איז אַ געהער, אָדער אַ געהערין. די עסיי ענדיגט זיך מיט די ווערטער:

„און קאַדיע מאַלאַדאָווסקי, נאָך צוואַנציג יאָהר דיכטערישען שאַפען און נאָך צוואַנציג יאָהר שאַפעריש לעבען, האַלט נאָך אַלץ אין געהן, אין געהן און שפּאַנען“...

מיט אַנדערע ווערטער: אַנדערע דיכטער געהען אויך. מנחם איז נישט קיין בן־יחיד.

די רעדאַקציע, די שרייבער און די לעזער

וועגען פּוילישען אידענטום

זעהר חשוב'ע רעדאַקציע פון „צוקונפט“: —

איך, אַ יוגענטליכער, ווענד זיך צום זשורנאַל מיט וועלכען איך בין באַקאַנט נאָך פון מיין היים־שטאַט ביאַליסטאָק, פון וואַנען איך בין דאָ ניט לאַנג געקומען אַהער.

כ'האָב זיך אָנגעטראָפען דאָ, אין אַמעריקע, מיט אַ מאָדנער אויפפאַסונג פון דעם אידישען לעבען אין פּוילען. ס'איז מיר קלאָר געוואָרען אַז אַ גרויסער טייל פון די אַמעריקאַנער אידען האָט ניט קיין זעהר קלאָרע פאָרשטעלונג וועגען דעם, וואָס ס'טוט זיך דאָרטען.

ניט נאָר אין פּריוואַטע געשפּרעכען מיט פּריוואַטע מענשען, נאָר אויך אין די צייטונגען און זשורנאַלען האָב איך זיך שוין אַ פּאָר מאָל באַגעגענט מיט אַזאַ דערשיינונג: מ'כאַפּט אויף נאָר די שלעכטע, די נעגאַטיווע זייטען פון דעם אידישען לעבען אין פּוילען און מ'פאַרגעסט אין גאַנצען וועגען די פּאָזיטיווע פונקטען. דאָס שאַפט אַ זעהר איינזייטיגען בילד, וואו ס'פעלען די העלע שטריכען.

ס'איז פולשטענדיג אמת, אַז די לאַגע פון די אידען אין פּוילען איז זעהר שלעכט, אַז זיי ווערען פאַרפאָלגט און באַליידיגט אויף יעדען טריט, אַז די רעגירונג אַליין פירט אָן מיט דער אַנטי־אידישער טעטיגקייט. פון דער צווייטער זייט אָבער טאָר מען ניט פאַרגעסען, אַז די אַריבער דריי מיליאָניגע מאַסע פון'ם פּוילישען אידענטום באַציהט זיך ניט פּאַסיוו צו דעם אַלעמען. די אידען אין פּוילען זיצען ניט מיט קיין פאַרלייגטע הענט און וואַרטען ניט, מ'זאָל זיי נעמען פאַר'ן קאָלנער און אַרויסוואַרפען. די מערהייט ווייס אויסגעצייכענט, אַז ס'איז ניטאָ וואו צו לויפען, אַז זייער צוקונפט איז אייזענפעסט פאַרבונדען מיט'ן אָרט וואו זיי געפינען זיך און דעריבער הערט מען אויף צו הלומ'ען וועגען ארץ ישראל און אַמעריקע און מ'קלערט וועגען פּוילען.

„ס'איז אמת, די פּוילישע מאַכטהאָבער ווילען אונז דאָ נישט, אָבער דאָס איז נישט קיין ראיה, אַז מיר דאַרפען טאַקע געהן פון פּוילען, ס'איז נאָר אַ באַוויז, אַז מ'דאַרף בייטען די מאַכטהאָבער“. דאָס איז דער שטאַנדפּונקט פון די פּוילישע אידען.

דעריבער האָט זיך די מערהייט פון פּוילישען אידענטום בעת די לעצטע שטאָטראַט־וואַלען געשטעלט דרייסט, אָרעם ביי אָרעם אין סאָציאַליסטישען לאַגער. די נצחונות פון דער אידישער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי אין פּוילען — „בונד“ זיינען געווען אַזוי גרויס, אַז זיי האָבען איבערראַשט די בונדיסטען אַליין. דער „בונד“ האָט געקראָגען פיל מעהר שטימען, ווי אַלע איבעריגע אידישע פּאַרטייען צוזאַמען, און האָט זיך געקענט מיט גערעכטען שטאָלץ אָנרופען אַלס די פּאַרטיי, וואָס רעפּרעזענטירט דאָס אידישע פאָלק.

ס'איז פאַלש צו מיינען, — די בונדיסטען אַליין זיינען עס מודה, — אַז די אַלע וואָס האָבען געשטימט פאַר'ן „בונד“ זיינען בונדיסטען, צי סאָציאַליסטען. די וואַלען זיינען פאָרגעקומען בעת דעם פּעריאָד פון שאַרפער אַנטיסעמיטישער העצע, אונטער'ן צייכען פון דעם רוף צו געבען די העצער אַ ווירדיגען ענטפער פון די אידישע מאַסען. דאָס האָט גורם געווען דעם נצחון פון „בונד“. דער אידישער וועהלער, דער אידישער מאַסענמענש, דער אידישער שוסטער, שניידער, סטאָליער, כאַלופּניק, דער אידישער אינטעליגענט, — האָט געגעבען זיין שטים פאַר דער פּאַרטיי, וואָס האָט די מוטיגסטע איינשטעלונג צו דעם אַנטיסעמיטיזם און פאַשיזם.

דער וועהלער איז אין אַ סך פאַלען געווען אַ ציוניסט, אַ טעריטאָריאַליסט, אַ רעוויזיאָניסט, אַ חסיד — און האָט דאָך געשטימט פאַר דער סאָציאַליסטישער, אַטעאיסטישער פּאַרטיי, ווייל זי האָט אַרויסגעשטעלט אויפ'ן ערשטען פּלאַן דעם קאַמף פאַר רעכט אויפ'ן אָרט, דעם קאַמף פאַר זיין מאָרגענדיגער, אוממיטעלבאַרער עקזיסטענץ.

אין דעם קאַמף פאַר רעכט איז דער „בונד“ ניט איינזאַם. די מעכטיגע סאָציאַליסטישע און דעמאָקראַטישע אָרגאַניזאַציעס פון דער פּוילישער אַרבייטערשאַפט און אינטעליגענץ געהען אָרעם אין אָרעם מיט די אידישע פּראָגרעסיווע כוחות. זייער אַרבייט איז ניט אומזיסט. בעת די לעצטע וואַלען האָבען אַ סך שטעט אין פּוילען געקראָגען סאָציאַליסטישע שטאָטראַטען. די לאַגע ווערט אַלע מאָל בעסער. די דעמאָקראַטישע און סאָציאַליסטישע באַוועגונגען אין פּוילען געהען באַרג אַרויף. ס'איז פאַראַן אַ האָפנונג אַז ניט לאַנג וועט געדויערען און פּוילען וועט האָבען אַ רעגירונג, וועלכע וועט זיך ווירקליך שטיצען אויפ'ן ווילען פון פאָלק.

פון דער רעאַליסטישער איינשטעלונג פון די אידישע מאַסען אין פּוילען דרינגט אַרויס נישט נאָר דער קאַמף געגען אַנטיסעמיטיזם, נאָר אויך אַ גרויסע, ברייטפאַרצווייגטע קולטורעלע און געזעלשאַפטליכע אַרבייט. דאָס פּוילישע אידענטום האָט דעצידירט ניט צו לאָזען זיך אַרויסטרייבען פון פּוילען, וועלכעס איז זיין היים פּונקט אַזוי גוט ווי ס'איז די היים פון דער פּוילישער באַפעלקערונג. און אויב מ'האָט באַשלאָסען צו בלייבען, דאַן דאַרף מען די היים פאַרבעסערען, פאַרשענערען, צוגרייטען אַ שטענדיגע וואוינונג.

איך חזר נאָך אַמאָל איבער: עס געשעהען דעם פּוילישען אידען פיל בלוטיגע עולות, וועגען וועלכע די וועלט דאַרף און מוז וויסען. דאָס פּוילישע אידענטום דאַרף אויך הילף, דאַרף זי דרינגענד און וועט זי אויפנעמען מיט אָפענע אָרעמס. מ'דאַרף אָבער ניט זיין איינזייטיג. מ'דאַרף ניט פאָרשטעלען פּוילען אַלס אַן אידען־גיהנום, וואו מ'זעהט נאָר אומגליקליכע, ליידענדיגע בני־ישראל, וואו דער אידישער קיבוץ איז פאַר'מישפּט צום אונטערגאַנג. די אויגען פון דער גרעסטער צאָל אַמעריקאַנער קאָרעספּאָנדענטען אין פּוילען קוקען אויס נאָר אידישע היימלאָזע, פאַרשטויסענע און בעטלער. פאַרוואָס שרייבען זיי נאָר וועגען האָפנונגסלאָזע און ניט וועגען האָפנונגספולע אידען?

קען זיין, אַז די סיבה פון דער דאָזיגער איינזייטיגקייט איז דער ווילען דורך רחמנות צו וועקען סימפּאַטיע צום פּוילישען אידען. אויב ס'איז אַזוי, בעט איך די חשוב'ע הערען קאָרעספּאָנדענטען צו נעמען אין אַכט, אַז סימפּאַטיע קען מען וועקען ניט נאָר דורך וויינען און קלאָגען איבער די אומגליקען, נאָר אויך — און אפשר מיט אַ בעסערען רעזולטאַט — דורך באַשרייבען די קאָנסטרוקטיווע אַרבייט פון די אידישע מאַסען אין פּוילען. דאָס פּוילישע אידענטום דאַרף ניט די אַמעריקאַנער טרערען. די רחמנות'דיגע, צער־בעלי־חיים'דיגע באַשרייבונגען דערנידעריגען און באַליידיגען דעם פּוילישען אידען, שילדערענדיג איהם אַלס אַ נפש, וועלכער איז אומפעהיג צו קעמפען, אַלס אַ נעבעכדיגע, שוואַכע באַשעפעניש. די דאָזיגע פאָרשטעלונג איז אַבסאָלוט פאַלש און פאַרקריפּעלט. דער פּוילישער איד האָט עס ניט פאַרדינט. אויב וואַרימע געפיהלען צו די פּוילישע אידען, איז ניט רחמנות איבער זייער נויט, נאָר דרך ארץ און אַכטונג צו זייער שווערען קאַמף און גיגאַנטישער אויפבוי־אַרבייט.

דוד שולמאַן.